

## **Звіт про стратегічну екологічну оцінку Стратегії розвитку курорту «Хмельник» на період до 2027 року**

**м. Хмельник, 2018 р.**

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Стратегії розвитку курорту «Хмільник» на період до 2027 року розроблено за підтримки проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС), який впроваджує Федерація канадських муніципалітетів (ФКМ) за фінансової підтримки Уряду Канади. Зміст документу є виключною думкою авторів та не обов'язково відображає офіційну позицію Уряду Канади.



Проект ПРОМІС спрямовано на зміцнення муніципального сектору в Україні, впровадження ефективного демократичного управління та прискорення економічного розвитку шляхом підвищення спроможності українських міст у сфері демократизації врядування та місцевого економічного розвитку; створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу; підтримки процесу децентралізації та інтегрованого планування розвитку на місцевому, регіональному та національному рівнях.

[www.pleddg.org.ua](http://www.pleddg.org.ua)

## Зміст

<b>ВСТУП</b> .....	<b>4</b>
<b>1. МЕТОДОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ СЕО</b> .....	<b>5</b>
1.1. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ПРОВЕДЕННЯ СЕО В УКРАЇНІ .....	5
1.2. МЕТОДОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ СЕО .....	5
<b>2. СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ КУРОРТУ «ХМІЛЬНИК» НА ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ</b> .....	<b>9</b>
<b>3. ОЦІНКА ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЇ КУРОРТУ «ХМІЛЬНИК»</b> .....	<b>11</b>
3.1. Ключові екологічні проблеми курорту «Хмільник» .....	11
3.2. SWOT-аналіз екологічної ситуації на території курорту «Хмільник» .....	12
3.3. Аналіз трендів стану довкілля .....	13
<b>4. АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ ЦІЛЕЙ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНИМ ЕКОЛОГІЧНИМ ЦІЛЯМ</b> .....	<b>16</b>
<b>5. ОЦІНКА ВПЛИВУ СТРАТЕГІЇ НА ДОВКІЛЛЯ</b> .....	<b>19</b>
5.1. Можливі чинники змін антропогенного та природного характеру .....	19
5.2. Ймовірний екологічний вплив стратегії на складові довкілля .....	19
<b>6. РЕКОМЕНДАЦІЇ СЕО</b> .....	<b>23</b>
<b>7. ОРГАНІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ ФАКТИЧНОГО ВПЛИВУ СТРАТЕГІЇ НА ДОВКІЛЛЯ</b> .....	<b>25</b>
<b>8. ВИСНОВКИ</b> .....	<b>27</b>
<b>ДОДАТОК 1. СПИСОК УЧАСНИКІВ РОБОЧОЇ ГРУПИ ЗІ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ СТРАТЕГІЇ</b> .....	<b>28</b>

## Вступ

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку країн, регіонів і населених пунктів.

Стратегічна екологічна оцінка стратегій, планів і програм дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування. Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) – це новий інструмент реалізації екологічної політики, який базується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії впровадження стратегічної ініціативи.

Метою СЕО є забезпечення високого рівня охорони довкілля та сприяння інтеграції екологічних факторів у підготовку планів і програм з метою забезпечення збалансованого (сталого) розвитку.

В Україні створені передумови для імплементації процесу СЕО, пов'язані з розвитком стратегічного планування та національної практики застосування екологічної оцінки.

Стратегічна екологічна оцінка Стратегії розвитку курорту «Хмільник» на період до 2027 року здійснювалася за підтримки проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС), який впроваджує Федерація канадських муніципалітетів (ФКМ) за фінансової підтримки Уряду Канади, та Фонду ім. Гайнріха Бьолля в Україні. Для проведення СЕО було створено Робочу групу з СЕО.

# 1. Методологія проведення СЕО

## 1.1. Нормативно-правова база проведення СЕО в Україні

Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є Протокол про стратегічну екологічну оцінку (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (№ 562-VIII від 01.07.2015), та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Засади екологічної політики України визначені Законом України «Про основні засади (Стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року» (ухвалено Верховною Радою України 21 грудня 2010 року). В цьому законі СЕО згадується в основних принципах національної екологічної політики, інструментах реалізації національної екологічної політики та показниках ефективності Стратегії. Зокрема, одним з показників цілі 4 Стратегії «Інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління» є показник «Частка державних, галузевих, регіональних та місцевих програм розвитку, які пройшли стратегічну екологічну оцінку – відсотків».

У 2012 році Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України (від 17.12.2012 № 659) затверджено «Базовий план адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації)». Зокрема, відповідно до цього плану потрібно привести нормативно-правову базу України у відповідність до вимог «Директиви 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище».

Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» був прийнятий Верховною Радою України 4 жовтня 2016 р., а 1 листопада Президент України надав пропозиції до законопроекту. 17 січня 2017 р. Верховна Рада України не підтримала доопрацювання законопроекту.

21 лютого 2017 р. у Верховній Раді України було повторно зареєстровано нову редакцію законопроекту «Про стратегічну екологічну оцінку» (реєстраційний № 6106). Метою законопроекту є встановлення сфери застосування та порядку здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування на довкілля. Законопроект, розроблений на виконання пункту 239 плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, спрямований на імплементацію Директиви 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 р. про оцінку наслідків окремих планів та програм для довкілля. 20 березня 2018 р. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» був прийнятий Верховною Радою України.

## 1.2. Методологія проведення СЕО

Методологія ґрунтується на досвіді проведення в Україні стратегічної екологічної оцінки стратегій регіонального розвитку. У 2013–2014 рр. СЕО за цією методологією проводилася для Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року та Стратегії розвитку Львівської області на період до 2027 року за сприяння проектів міжнародної технічної допомоги «Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України» (Проект РЕОП) і «Місцевий економічний розвиток міст України» (Проект МЕРМ), що впроваджувалися відповідно Конференційною радою Канади та Федерацією канадських муніципалітетів за фінансової підтримки Уряду Канади.

Методологія проведення СЕО складається з шести етапів:

### Етап 1. Підготовчий

*1.1. Ухвалення рішення про проведення СЕО.* На даний момент в Україні не визначена законодавча процедура проведення СЕО. Тому рішення щодо проведення СЕО може бути прийнято міським головою чи міською радою.



*1.2. Створення Робочої групи з СЕО та забезпечення її постійної взаємодії з усіма розробниками Стратегії.* Робоча група формується з представників органів влади та місцевого самоврядування, експертів з охорони довкілля, науковців, представників громадськості та інших заінтересованих сторін. Робочій групі має бути забезпечений вільний доступ до інформації та можливість надавати коментарі й рекомендації розробникам стратегії.

*1.3. Визначення кола органів влади, які братимуть участь у консультаціях.* СЕО передбачає необхідність проведення консультацій з природоохоронними органами та органами охорони здоров'я, яким має бути надана можливість прокоментувати проект стратегії та екологічний звіт.

*1.4. Визначення кола заінтересованих сторін і необхідного ступеня залучення громадськості до консультацій та участі.* Успішна й ефективна участь громадськості є важливою для успіху СЕО. Відповідно до Протоколу про СЕО громадськості мають бути надані можливості для участі в СЕО. Проект стратегії та екологічний звіт мають бути своєчасно доведені до відома громадськості. Заінтересованій громадськості повинна бути надана можливість висловити свою думку щодо проекту стратегії, плану або програми, а також щодо екологічного звіту. До громадськості в процесі СЕО слід звертатися якомога раніше, а в ідеалі – на момент формування Робочої групи з СЕО. Участь громадськості на цьому ранньому етапі буде свідчити про суспільний інтерес до СЕО, підвищить прозорість процесу СЕО, забезпечить можливість виявлення потенційного конфлікту цінностей різних соціальних груп, а також гарантуватиме, що важливі для громадськості питання будуть розглянуті під час визначення сфери охоплення СЕО. В процесі визначення кола заінтересованих сторін слід звернути увагу на соціальні групи, які потенційно можуть постраждати від погіршення стану довкілля, і на тих, для кого збереження довкілля є одним з основних видів діяльності (науковці, представники громадських екологічних організацій, освітяни).

*1.5. Інформування громадськості.* Вимоги щодо інформування громадськості сформульовані в ст. 5 «Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» (Орхуська конвенція). Інформування громадськості є важливою складовою на усіх етапах СЕО. На підготовчому етапі необхідно проінформувати про початок процесу СЕО та формування Робочої групи з СЕО.

## **Етап 2. Визначення сфери охоплення СЕО**

*2.1. Визначення ключових екологічних проблем.* Огляд екологічних проблем необхідний для того, щоб допомогти зосередити СЕО на тих складових довкілля, які є важливими для міста. Наступні питання можуть допомогти у визначенні пріоритетності екологічних проблем: 1) Які проблеми є найдавнішими та найбільш значущими в місті та субрегіоні? 2) Які зміни відбуваються в довкіллі? 3) Якою є історія та витоки цих проблем? Група з СЕО має визначити головні екологічні проблеми міста та субрегіону на основі наявних аналітичних матеріалів. Рейтинг цих проблем може бути визначений шляхом експертного опитування членів Робочої групи з СЕО, а також більш широкого соціологічного опитування.

*2.2. Визначення просторових і часових меж оцінки.* Просторовий масштаб оцінки має охоплювати природні, соціально-економічні та культурні ресурси та взаємозв'язки між ними, а також практику землекористування, на яку може потенційно вплинути будь-який з розроблених альтернативних сценаріїв.

*2.3. Проведення консультацій з природоохоронними органами та органами охорони здоров'я щодо того, яка інформація має бути включена до екологічного звіту.*

## **Етап 3. Оцінка екологічної ситуації на території субрегіону**

*3.1. Збір та аналіз інформації про поточний стан складових довкілля, включаючи значення ключових екологічних показників.* Необхідно визначити складові довкілля (як екологічні, так і соціально-культурні), на яких буде зосереджено увагу СЕО. Важливо визначити ключові показники, які характеризують стан складових довкілля (наприклад, показники якості води, показники стану здоров'я населення тощо). Ці показники дадуть

можливість особам, котрі приймають рішення, оцінити зміни у довкіллі, зосередивши увагу на тих параметрах, які реагують на зміни і створюватимуть зворотний зв'язок, а також на тих параметрах, моніторинг яких буде ефективним. Зібрана інформація дасть можливість оцінити поточний стан довкілля.

*3.2. Проведення SWOT-аналізу з точки зору екологічної ситуації.* SWOT-аналіз дає можливість виявити сильні і слабкі сторони екологічної ситуації в субрегіоні, а також можливості й загрози, які впливатимуть на екологічну ситуацію. Виявлення загроз сприятиме оцінці їхнього впливу на довкілля, а визначення можливостей сприятиме пошуку шляхів зменшення впливу планованої діяльності на довкілля.

*3.3. Проведення аналізу трендів стану довкілля.* Якісна оцінка екологічних проблем розвитку міста та субрегіону в минулому (з наголосом на головні тенденції та очікувані проблеми) є основою для початку розроблення документації з СЕО. В багатьох випадках 50% і більше загального часу на проведення СЕО витрачається саме на визначення базового рівня стану довкілля. Разом з тим, такий аналіз дозволяє оцінити альтернативи пропонованій стратегії розвитку субрегіону, обумовлені об'єктивними тенденціями зміни стану довкілля.

#### **Етап 4. Проведення СЕО (оцінка запропонованих заходів щодо впливу на довкілля та відповідність регіональним екологічним цілям)**

*4.1. Оцінка ступеню врахування регіональних екологічних цілей в стратегічних і оперативних цілях Стратегії.* Група з СЕО оцінює ступінь врахування природоохоронних регіональних цілей в рамках пропонованої стратегії розвитку. Для цього використовуються екологічне законодавство, регіональні стратегічні документи та екологічні програми.

*4.2. Проведення консультацій з громадськістю щодо екологічних цілей.* Результати оцінки ступеню врахування регіональних екологічних цілей слід обговорити з громадськістю для того, щоб зібрати зауваження та пропозиції і врахувати їх в документації з СЕО.

*4.3. Визначення можливих чинників змін антропогенного та природного характеру.* Чинники змін у субрегіоні можуть бути антропогенними або природними. До чинників змін відносять також регіональну політику та управлінські дії. Зміни екологічної ситуації в субрегіоні часто обумовлені синергетичною взаємодією економічних, адміністративних, демографічних і соціально-культурних чинників, а також рівнем розвитку промисловості, сільського господарства, науки і технологій. Чинниками змін можуть бути розширення або скорочення певних галузей економіки (гірничодобувна промисловість, енергетика, сільське господарство, переробна промисловість, лісове господарство тощо); зміна моделей міського та сільського розвитку; розширення або звуження взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, бізнесом і громадськими організаціями; зміни чисельності населення в субрегіоні; зміни у практиці землекористування тощо. Важливо також виокремити чинники локального рівня і чинники, пов'язані з регіональними, національними та глобальними впливами. Чинники більш високого рівня часто пов'язані з національною політикою та міжнародними угодами, спрямованими, наприклад, на збалансований розвиток, збереження біорізноманіття, протидію зміні клімату.

*4.4. Проведення оцінки впливу Стратегії на складові довкілля та на стан здоров'я й добробут населення.* У випадку, коли у Стратегії передбачаються конкретні заходи і проекти, що мають територіальну прив'язку, група з СЕО оцінює вплив запропонованих заходів на складові довкілля (вплив на атмосферне повітря, воду, ґрунти, природні ресурси, флору і фауну), а також на стан здоров'я та добробут населення (небезпека для здоров'я населення, соціально-економічні наслідки, поводження з відходами, транспорт, розвиток інфраструктури, естетичні характеристики території, використання ландшафтів для рекреаційних цілей тощо). У випадку, коли неможливо чітко визначити територіальну прив'язку конкретних заходів і проектів, оцінка впливів стратегії ґрунтується на експертній оцінці членів робочої групи з СЕО. Для оцінки впливу можуть бути використані контрольні переліки, а також матриці взаємодій, конфліктів і синергізмів. При цьому оцінюються прямі, непрямі, другорядні, сукупні, синергетичні, короткотермінові, тимчасові та довготривалі впливи.

## **Етап 5. Розроблення документації з СЕО та передача на затвердження**

*5.1. Підготовка екологічного звіту та рекомендацій щодо запобігання, скорочення або пом'якшення потенційних негативних наслідків для довкілля та здоров'я населення, які можуть бути результатом реалізації Стратегії.* Усі етапи проведення СЕО мають знайти своє відображення в екологічному звіті. На основі проведеного аналізу група з СЕО готує рекомендації щодо запобігання, скорочення або пом'якшення потенційних негативних наслідків для довкілля та здоров'я населення, які можуть бути результатом реалізації Стратегії. Під час розроблення стратегій розвитку міст і субрегіонів досить рідко розглядаються альтернативні стратегії. Частіше використовується більш гнучкий підхід, що передбачає аналіз різноманітних сценаріїв в межах стратегії, який дозволяє розглядати різноманітні сценарії розвитку в усій їх багатоманітності. Тому на основі запропонованих рекомендацій можна розробити один або кілька альтернативних сценаріїв реалізації Стратегії.

*5.2. Обговорення документації, збір і врахування пропозицій заінтересованих органів влади та громадськості.* Обговорення документації з СЕО є суттєвою складовою СЕО, оскільки це дозволяє не лише ознайомити громадськість з результатами СЕО, а й зібрати пропозиції заінтересованих органів влади та громадськості до Стратегії. Заінтересовані органи влади можуть оцінити правильність організації процесу СЕО та оцінити якість документації з СЕО.

*5.3. Розроблення остаточного проекту документації з СЕО та передача в міську раду для розгляду та ухвалення.* Група з СЕО забезпечує врахування в екологічному звіті рекомендацій заінтересованих органів влади та громадськості (громадських організацій). Невраховані рекомендації також мають бути відображені в документації з СЕО з поясненням причин неврахування. Екологічний звіт, розроблений в процесі СЕО, передається органам влади для розгляду та ухвалення. Загалом, рекомендації СЕО мають бути максимально враховані в кінцевому варіанті Стратегії. Розробники Стратегії мають зазначити, які рекомендації були враховані, а які – ні і чому.

*5.4. Забезпечення доступу громадськості до розробленої документації.* Розроблена документація з СЕО має розміщуватися на веб-сайті міської ради поряд із затвердженою стратегією розвитку субрегіону.

## **Етап 6. Моніторинг фактичного впливу впровадження Стратегії на довкілля**

*6.1. Створення системи моніторингу та оцінки впливу Стратегії на довкілля.* Документація з СЕО має містити пропозиції щодо організації системи моніторингу впливу впровадження Стратегії на довкілля. Ця система має враховувати той факт, що планування розвитку – це поступовий процес, який залежить від розроблення та схвалення Стратегії, відбору проектів і програм з її реалізації, моніторингу фактичного впливу та запуску нового циклу планування. СЕО має бути складовою частиною усіх цих етапів планування. У зв'язку з цим, хід реалізації Стратегії необхідно контролювати з врахуванням: 1) показників, які характеризують виконання природоохоронних заходів під час реалізації Стратегії; 2) результатів ОВНС окремих проектів, які виконуватимуться в рамках Стратегії. Результати такого моніторингу необхідно буде враховувати під час оновлення Стратегії або підготовки нових стратегічних документів.

*6.2. Утворення робочого органу з моніторингу впливу Стратегії на довкілля.* Для моніторингу впливу Стратегії на довкілля має бути створений робочий орган. Цей орган може функціонувати у складі робочої групи з моніторингу стратегії. До його складу можуть увійти члени робочої групи з СЕО, а також представники громадськості. Робочий орган з моніторингу має забезпечити доступ громадськості та органів влади до результатів моніторингу.



## 2. Стратегія розвитку курорту «Хмільник» на період до 2027 року

Межі зони санітарної охорони курорту «Хмільник» визначені Законом України «Про оголошення природних територій міста Хмільника Вінницької області курортом державного значення», прийнятим 12 травня 2011 року.

Межі субрегіону Хмільник як курортної території є набагато ширші та враховують історико-географічні і соціально-економічні особливості даної місцевості. Крім того, відбулось підписання договору про співробітництво у формі реалізації спільних проектів між Хмільницькою міською радою та навколишніми сільськими радами щодо подальшого розвитку туризму. Тому територія субрегіону Хмільник включає не лише Хмільницьку міську раду, а й інші сторони-підписанти договору про співробітництво: Уланівську, Березнянську, Голодьківську, Соколівську, Лозівську, Порицьку та Широкогребельську сільські ради Хмільницького району.

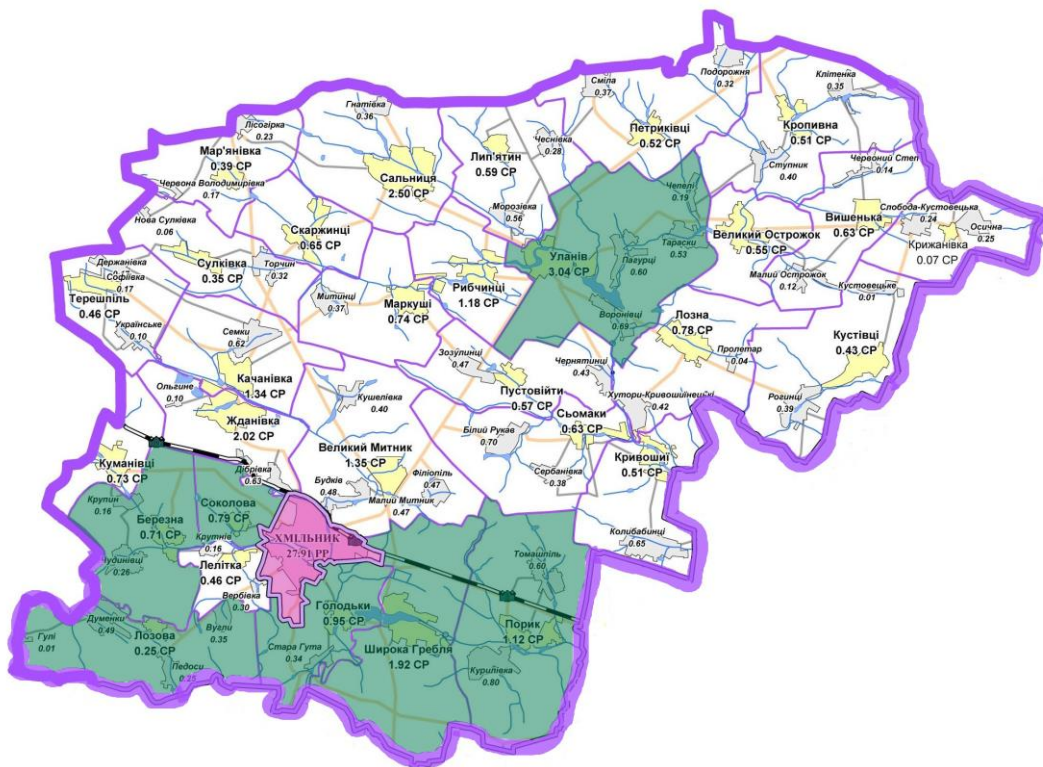


Рис. 1. Громади, які входять до складу курорту «Хмільник»

Відповідно до стратегічного бачення курорт «Хмільник» у 2027 році – це визнаний у світі лідер лікувально-відновлювальної радонотерапії та туристичний центр, відкритий до інвестицій.

Таблиця 1. Стратегічні напрями, стратегічні та оперативні цілі Стратегії розвитку курорту «Хмільник»

Стратегічна ціль	Оперативна ціль
<b>Стратегічний напрям А. Розвиток територіальних туристичних продуктів і їх промоція</b>	
А.1. Розвиток окремих видів туризму та туристичних продуктів	А.1.1. Лікувально-оздоровчий та рекреаційний туризм А.1.2. Сільський зелений туризм (в т. ч. органічне виробництво) А.1.3. Культурно-пізнавальний туризм (в т. ч. гастрономічний, релігійний) А.1.4. Активний туризм А.1.5. Діловий і подієвий туризм

Стратегічна ціль	Оперативна ціль
А.2. Промоція регіону	А.2.1. Створення комплексу маркетингу території (в т. ч. впровадження бренду) А.2.2. Створення туристичного сайту курорту «Хмільник» А.2.3. Формування календаря подій регіону та участі у виставках А.2.4. Он-лайн і оф-лайн промоція курорту «Хмільник» А.2.5. Підготовка та поширення промоційних матеріалів А.2.6. Організація та проведення промоційних й інформаційних турів
<b>Стратегічний напрям Б. Розвиток інфраструктури та комунікацій</b>	
Б.1. Покращення стану дорожньо-транспортної інфраструктури	Б.1.1. Створення карти стану й пріоритетності ремонтів вулично-дорожньої мережі Б.1.2. Оновлення й уніфікація дорожнього ознакування та туристичної навігації Б.1.3. Оптимізація системи громадського транспорту та облаштування зупинок Б.1.4. Вдосконалення інфраструктури для пішоходів і велосипедистів Б.1.5. Вдосконалення транспортного сполучення з містом
Б.2. Розвиток технічної інфраструктури та благоустрій території	Б.2.1. Розробка технічної документації правил благоустрою Б.2.2. Облаштування місць масових заходів і рекреаційних зон Б.2.3. Реставрація архітектурних пам'яток Б.2.4. Покращення системи громадської безпеки Б.2.5. Створення карти стану ремонтів об'єктів комунальної власності
Б.3. Формування туристичної інфраструктури	Б.3.1. Удосконалення системи управління туристичної сфери та діяльності ТІЦ Б.3.2. Створення реєстру туристичних об'єктів Б.3.3. Розвиток нових туристичних об'єктів, атракцій, місць відпочинку Б.3.4. Запровадження системи інформування гостей міста
<b>Стратегічний напрям В. Розвиток кадрового потенціалу, розширення сфери послуг і підвищення їх якості</b>	
В.1. Підвищення якості надання послуг туристичної сфери	В.1.1. Впровадження стандартів у сфері послуг і туризму В.1.2. Запровадження системи добровільної сертифікації садиб зеленого туризму
В.2. Підготовка кадрів для туризму	В.2.1. Створення системи підготовки власників садиб зеленого туризму В.2.2. Запровадження навчальних програм для малого та середнього бізнесу в туризмі В.2.3. Створення місцевої системи підвищення кваліфікації працівників туристичної сфери
В.3. Розвиток супутніх галузей та сфер	В.3.1. Підготовка інвестиційних пропозицій зі створення та модернізації туристичних об'єктів В.3.2. Підтримка розвитку підприємств сфери послуг В.3.3. Розвиток виробництва органічних продуктів

### 3. Оцінка екологічної ситуації на території курорту «Хмільник»

Основне багатство Хмільницького краю – вода, яка була відкрита у 1934 році. Вона віднесена за мінеральним і газовим складом до радонової, вуглекислої, гідро-карбонатної, хлоридно-кальцієво-натрієвої мінеральної води з високим вмістом марганцю, завдяки якій в оздоровницях міста сьогодні лікують різноманітні захворювання, поєднуючи радонотерапію з іншими методами оздоровлення. В лікувальних цілях на курорті Хмільник використовуються мінеральні радонові води Хмільницького та Острівного родовищ, які розташовані в межах Хмільника та його околиць.

В якості допоміжного лікувального фактору для вирішення бальнеологічних задач використовуються торф'яні грязі Війтівецького родовища. Воно знаходиться в 3-5 км на північ від м. Хмільник, в районі сіл Качанівка, Жданівка, Великий і Малий Митник, займає заплаву частину р. Хвоста – лівого притоку Південного Бугу. Відстань від Війтівецького родовища до споживачів лікувальних грязей на курорті Хмільник становить 10 км.

Із заходу на схід територію Хмільницького району перетинає річка Південний Буг. Найбільші притоки річки: Згар, Хвоста, Снивода. Ширина річки в окремих місцях сягає 35 м, глибина – до 4 м. Загальна довжина річок району становить 135,8 км, струмків – понад 500 км. На річках створено 162 водоймища загальною площею 1326 га.

Хмільницький район розташований у лісостеповій зоні. Рослинність району характерна для лісостепу. Лісистість території становить близько 10%. Ліси Хмільниччини належать до типу середньоєвропейських лісів, з перевагою чорних змішаних лісів. Основу лісової рослинності становить граб, а до звичайних тутешніх дерев належать: дуб, ясен, липа, клен, береза, явір, сосна, ялина, берест, осика, тополя, дика груша, дика яблуня, черемха, черешня та інші.

У Хмільницькому районі різноманітна фауна: водиться багато як лісового звіра (олени плямисті, зубри, дикі свині, бобри, лиси, козулі європейські, їжаки, борсуки, куниці, тхори, зайці), так і степові звірі (безліч гризунів) та водяні (норка, видра). В районі багато водяних, болотяних, лісових і степових птахів (дикі качки, черногуз, чапля, журавель, голуби, перепелиця та ін.). В липових лісах є бджоли, а в річках і озерах – розмаїття риб (короп, лящ, сом, шупак та інші).

#### 3.1. Ключові екологічні проблеми курорту «Хмільник»

Робоча група з СЕО визначила рейтинг ключових екологічних проблем курорту «Хмільник» (табл. 2).

**Таблиця 2. Екологічні проблеми курорту «Хмільник»**

№ (рейтинг)	Проблема
1	Низький рівень екологічної культури у представників бізнесу та населення
2	Проблема розміщення та захоронення твердих побутових відходів (ТПВ), в т. ч. переповнене міське сміттєзвалище (полігон ТПВ)
3	Відсутність підприємств з переробки ТПВ
4	Забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами підприємств ЖКГ і промислових підприємств
5	Низький рівень впровадження енергоефективних технологій
6	Низький рівень використання альтернативних джерел енергії
7	Порушення режиму водоохоронних зон і прибережних захисних смуг
8	Недостатня ефективність роботи наявних очисних споруд
9	Засміченість території субрегіону
10	Забрудненість ґрунтів
11	Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок
12	Забруднення атмосферного повітря викидами промислових підприємств і

	автотранспорту
13	Високий ступінь розораності земель
14	Велика кількість (8 одиниць) кладовищ, в т. ч. закритих, наявність наближеного до міста Хмільник гранітного кар'єру
15	Наявність поряд з містом спрощеного виробництва с/г продукції (гарбузове насіння), яке супроводжується неприємним запахом у місті Хмільник

### 3.2. SWOT-аналіз екологічної ситуації на території курорту «Хмільник»

Робочою групою з проведення SEO був виконаний SWOT-аналіз екологічної ситуації на території курорту «Хмільник», узагальнені результати якого наведені в табл. 3.

**Таблиця 3. SWOT-аналіз екологічної ситуації на території курорту «Хмільник»**

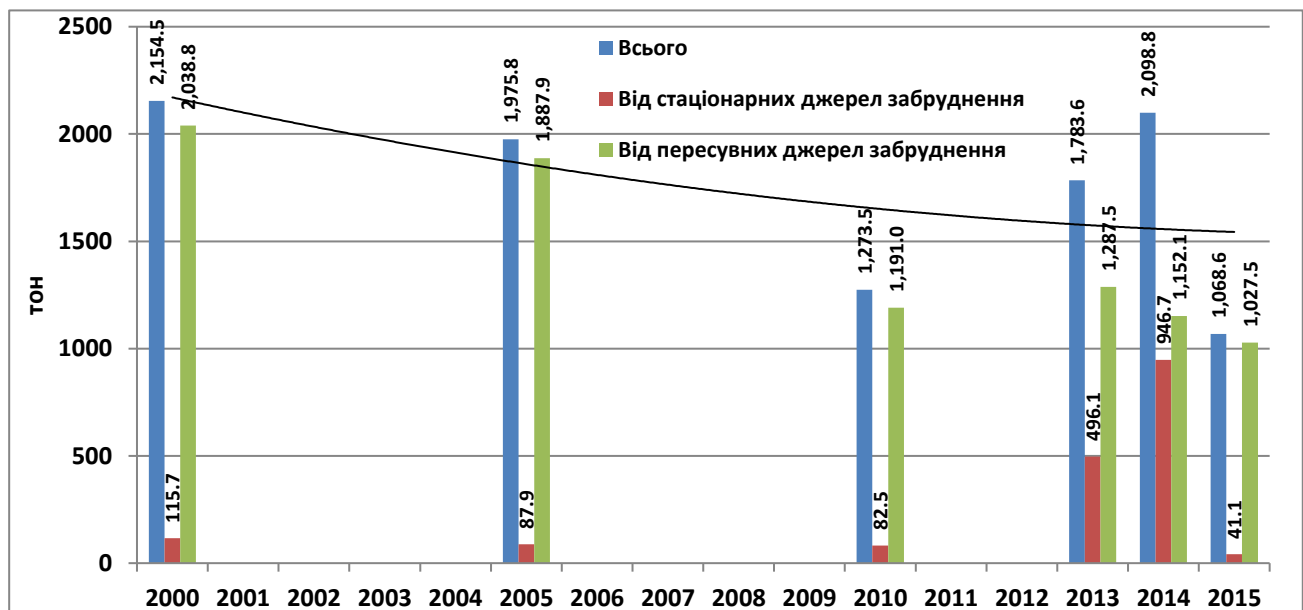
Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Наявність значних лікувальних (курортних) ресурсів (запаси радонових вод і Війтівецьке родовище лікувальних грязей)</li> <li>• Статус міста-курорту державного значення</li> <li>• Розвинена мережа санаторно-курортних закладів і кількість місць розміщення</li> <li>• Сприятливі природні умови і м'який клімат</li> <li>• Наявність водних ресурсів (р. Південний Буг, р. Хвоста, р. Снивода)</li> <li>• Лісистість території району близько 10%</li> <li>• Наявні трудові ресурси (кваліфікований медичний персонал санаторіїв)</li> <li>• Наявність освітніх закладів, які готують фахівців для сфери послуг</li> <li>• Регіон з багатою історією та збереженою культурою</li> <li>• На території субрегіону розташовані 8 об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Забруднення поверхневих вод</li> <li>• Переповнене міське сміттєзвалище</li> <li>• Відтік кваліфікованих кадрів</li> <li>• Погана демографічна ситуація і відтік населення</li> <li>• Порушення режиму водоохоронних зон і прибережних захисних смуг</li> <li>• Недостатня якість житлово-комунальних послуг та благоустрою</li> <li>• Надмірне зарегулювання річок</li> <li>• Високий ступінь розораності земель</li> <li>• Засміченість території</li> <li>• Велика кількість міських кладовищ</li> <li>• Близькість міста до кар'єру</li> <li>• Близькість до с/г виробництва в с. Голодьки (неприємні запахи у місті)</li> <li>• Порушення санітарних зон забудовниками у с. Голодьки</li> </ul>
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Розвиток органічного виробництва</li> <li>• Стимулювання енергоефективності у житлово-комунальній сфері та виробництві</li> <li>• Запровадження використання альтернативних джерел енергії</li> <li>• Модернізація виробничих потужностей на підприємствах, запровадження у виробництво новітніх та енергоощадних технологій (державна підтримка та стимулювання)</li> <li>• Подальший розвиток екологічного управління</li> <li>• Можливість отримання кредитів від міжнародних фінансових установ</li> <li>• Підвищення рівня екологічної безпеки</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Ескалація конфлікту на Сході України</li> <li>• Політична нестабільність в Україні</li> <li>• Продовження економічної стагнації через політичну кризу на сході України</li> <li>• Низький рівень фінансування туристичної галузі на державному рівні; недотримання Закону України «Про туризм»</li> <li>• Скорочення міжнародної технічної та кредитної допомоги Україні</li> <li>• Зростання рівня екологічних і техногенних загроз</li> <li>• Зростання рівня забруднення водних об'єктів внаслідок неефективної системи очищення стічних вод у промисловості та комунальному господарстві</li> </ul>

### 3.3. Аналіз трендів стану довкілля

#### Атмосферне повітря

Забруднення атмосферного повітря на території курорту «Хмільник» обумовлено викидами забруднюючих речовин від стаціонарних і пересувних джерел забруднення.

Значну частину всіх викидів в атмосферне повітря забезпечують пересувні джерела, з яких лівова частка припадає на автотранспорт. Обсяг викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел у 2015 р. становив 1027,5 т, або 96,2% від загального обсягу викидів. З початку 2000-х років обсяг викидів забруднюючих речовин в м. Хмільник в цілому зменшувався, хоча у 2013 і 2014 роках мав місце значний (відносно попередніх років) обсяг викидів від стаціонарних джерел забруднення (див. рис. 2).



Джерело: Головне управління статистики у Вінницькій області

**Рис. 2. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в місті Хмільник у 2000-2015 роках**

**Таблиця 4. Викиди на території Хмельницької міської ради**

Показники	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря – усього, тис. т	104,8	82,5	99,6	212,4	496,1	946,7	41,1
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення:							
у розрахунку на 1 км <sup>2</sup> , т	4989,4	3930,3	4744,5	10115,6	23623,7	45083,4	1955,6
у розрахунку на 1 особу, кг	3,7	2,9	3,5	7,5	17,6	33,5	1,5

#### Відходи

Об'єм централізованого накопичення та вивозу твердих побутових відходів по м. Хмільник у 2013 р. становив 31,80 тис. м<sup>3</sup>, з них 8,90 тис. м<sup>3</sup> зібрано та вивезено на сміттєзвалище КП «Хмільниккомунсервіс», населенням – 22,90 тис. м<sup>3</sup>.



Вивезення і знешкодження твердих побутових відходів (ТПВ) здійснюється на міському звалищі, яке розташовано на відстані 1 км від міста у північно-західному напрямку на території Соколівської сільської ради на місці колишнього піщаного кар'єру. Площа звалища – 4,0 га, експлуатується з 1968 р., ступінь заповнення становить майже 100%. На сміттєзвалищі здійснюється рекультивация шляхом перешарування відходів землею.

Система санітарного очищення міста – планово-регулярна, здійснюється за допомогою контейнерів. Вивезення ТПВ здійснюється за графіками, що затверджені у терміни, визначені санітарними нормами. У багатоквартирному секторі діє роздільний метод збору побутових відходів. З приватного сектору забудови міста здійснюється щоденний збір, вивезення та захоронення відходів згідно графіка, двічі на місяць. Послугою користується близько 45% населення. Серед решти мешканців проводиться роз'яснювальна робота щодо необхідності укладання договорів на збір та вивезення ТПВ.

Рідкі побутові відходи вивозяться асенізаційним транспортом у місця, визначені міським водоканалом і знешкоджуються на каналізаційних очисних спорудах.

Протягом 2015 р. на території м. Хмільника утворилося 2549,0 т відходів. Із загального обсягу утворених відходів 2547,4 т складала відходи IV класу небезпеки, 0,3 т належать до III класу, 900 кг – до II класу, 400 кг – до I класу небезпеки.

Однією з важливих і поки що нездоланих проблем у Хмільнику є відсутність смітесортувальної лінії на сміттєзвалищі.

Не зважаючи на зусилля місцевої влади Хмільника (наявність близько 1000 контейнерів, організована система вивезення сміття, постійне прибирання вулиць комунальними службами, регулярне проведення толок тощо), протягом років ситуація не покращується. Незабаром після прибирання на вулицях та стежках з'являється нове сміття. З цього можна зробити висновок, що головною причиною засміченості території населених пунктів, узбіч автотрас і лісових доріг є низька культура поводження з відходами, яку демонструють як гості краю, так, на жаль, і місцеві мешканці.

### Стан водних ресурсів

Аналіз сучасного стану водних ресурсів свідчить, що негативні процеси на річках, водосховищах і водоймах тривають. Більшість річок і водотоків замулилися, місцями втратили природну чистоту, порушена їхня здатність до самоочищення. Русла річок, які протікають через Хмільник, потребують розчищення, відновлення водності, поліпшення екологічного стану і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану.

### Природоохоронні території курорту «Хмільник»

Таблиця 5. Перелік об'єктів природно-заповідного фонду Хмільницької міської ради

№	Користувач парку	Категорія	Площа, га	Місцезнаходження	Рік створення
1	Медичний центр реабілітації залізничників Південно-західної залізниці	Парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення.	20,79 га	м. Хмільник, вул. Шевченко, 20	70-ті рр. XX ст.
2	Центральний клінічний військовий санаторій «Хмільник»	Парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення.	55,0 га	м. Хмільник, вул. 1 Травня, 39	70-ті рр. XX ст.

Таблиця 6. Перелік об'єктів природно-заповідного фонду Хмільницького субрегіону

№	Назва	Категорія	Площа, га	Місцезнаходження	Рік створення
1.	Бобровий	Загально-зоологічна пам'ятка природи	57,5	Хмільницький район, (долина р. Південний Буг біля с. Курилівка)	1997

2.	Хмільницьке	Заповідне урочище	6,9	Хмільницький р-н, Голодьківська сільська рада Хмільницьке лісництво, кв. 32, діл. 13	1983
3.	Березнянський ліс	Заповідне урочище	34,3	Хмільницький р-н, Березнянська сільська рада, Березнянське лісництво, кв.24, діл.12, кв. 25, діл. 5, 6	1984
4.	Дубина	Заповідне урочище	28,6	Хмільницький р-н, Березнянська сільська рада, Березнянське лісництво, кв. 28, діл. 3	1984
5.	Хмільницька дача	Ботанічний заказник	50	Хмільницький р-н, Широкогребельська сільська рада, Хмільницьке лісництво, кв. 29	1978
6.	Урочище «Рибчинецька дубина»	Загально-зоологічна пам'ятка природи	40	Хмільницький район, с. Рибчинці с. Маркуші	1975
7.	Снивода	Гідрологічний заказник	827,66	Хмільницький район – Кривошівська, Лознянська, Маркушівська, Марянівська, Пустовійтівська, Рибчинецька, Скаржинецька, Сьомаківська, Уланівська сільські ради	2011
8.	Сандрацький	Загально-зоологічний заказник	498,1	Хмільницький район, Широкогребельська сільська рада (Сандрацьке водосховище)	1997

## 4. Аналіз відповідності цілей Стратегії регіональним екологічним цілям

Регіональні екологічні цілі для Вінницької області визначені у Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року (див. вставку 1).

Вставка 1

### Стратегія збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року

#### Стратегічна ціль 4: Екологічна безпека навколишнього середовища

Операційна ціль 4.1. Удосконалення регіональної екологічної політики. Заходи:

- передбачення екологічної складової в програмних засадах регіонального та місцевого розвитку;
- розвиток партнерства «Влада-Бізнес-Громада» на регіональному рівні з метою забезпечення до 2020 року соціальних та екологічних стандартів безпечного проживання населення;
- сприяння місцевим громадам щодо впровадження невиснажливого господарювання та екологічно дружніх технологій; створення центрів підтримки заходів з впровадження і поширення моделей невиснажливого господарювання та екологічно дружніх технологій;
- забезпечення проведення громадської оцінки реалізації екологічної складової Стратегії (2018 рік та 2020 рік) та врахування її при коригуванні чи розробленні стратегій розвитку; забезпечення здійснення громадського контролю діяльності органів виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища;
- збільшення частки екологічної інформації та соціальної реклами природоохоронного спрямування, що регулярно поширюється засобами масової інформації: до 2020 року – на 20% від 2013 року;
- сприяння розвитку обласного Орхуського еколого-інформаційного центру, залучення громадськості до процесу екологічної освіти з метою сталого розвитку, екологічної просвіти та виховання;
- створення мережі регіональних екологічно-просвітницьких центрів на базі закладів освіти, неурядових природоохоронних організацій тощо.

Операційна ціль 4.2. Забезпечення гармонізації взаємодії суспільства і природного середовища, підвищення рівня суспільної екологічної свідомості. Заходи:

- реконструкція існуючих та будівництво нових очисних споруд з метою зменшення до 2020 року на 20% (до 2013 року) скиду недостатньо очищених стічних вод;
- зменшення зарегульованості річкового стоку на 10% від рівня 2013 року;
- зменшення в середньому на 5-10% площ орних земель в областях шляхом виведення із складу орних земель схилів крутизною більш як 3 градуси, земель водоохоронних зон, консервації деградованих, малопродуктивних та техногенно-забруднених сільськогосподарських угідь з подальшим їх залісненням у лісовій та лісостеповій зонах та залуженням у степовій зоні;
- розроблення і впровадження системи управління агроландшафтами лісомеліоративними методами на засадах сталого розвитку;
- розроблення локальних схем екологічної мережі районного рівня;
- проведення інвентаризації земель природно-заповідного фонду та ведення кадастру, встановлення та винесення їх меж, посилення режиму охорони даних земель;
- збільшення в 1,5 рази обсягу заготівлі, утилізації та використання відходів як вторинної сировини (від рівня 2013 року);
- технічне переоснащення виробництва на основі впровадження інноваційних проектів, ресурсозберігаючих, маловідходних, безвідходних та екологічно безпечних

технологічних процесів;

- контроль за використанням твердого палива, підвищення культури утилізації твердого палива у населення та підприємств області (загроза вирубки лісів).

**Операційна ціль 4.3. Підвищення рівня екологічної безпеки та пом'якшення наслідків змін клімату. Заходи:**

- зменшення негативного впливу процесів урбанізації на навколишнє природне середовище, припинення руйнування навколишнього природного середовища у межах міст шляхом підвищення показників озеленення та розширення територій зелених насаджень загального користування, зниження рівня забруднення атмосферного повітря, водойм, шумового та електромагнітного забруднення;
- укріплення берегів водних об'єктів у межах населених пунктів;
- створення до 2019 року системи роздільного збору/сортування та переробки твердих побутових відходів, використання їх як альтернативних джерел енергії;
- проведення моніторингу ґрунтів на прилеглих до хімскладів територіях та розробки проектів їх рекультивації;
- створення системи безпечного поводження з електротехнічними відходами та відпрацьованими хімічними джерелами струму, медичними відходами;
- збільшення площі заліснення території до 15 % території області шляхом відновлення лісів та лісорозведення на земельних ділянках лісового фонду, створення захисних лісових насаджень на землях несільськогосподарського призначення і землях, відведених для заліснення, відновлення та створення нових полежахисних лісових смуг, крім природних лучних та степових ділянок;
- запровадження системи природоохоронних заходів збереження біо- та ландшафтного різноманіття і розширення площі природно-заповідного фонду до 5% до загальної території області.

Робоча група з СЕО провела аналіз відповідності цілей Стратегії регіональним екологічним цілям (табл. 7). Для оцінки відповідності цілей використовувалася п'ятибальна шкала:

**++** – цілі Стратегії добре узгоджені з регіональними екологічними цілями

**+** – цілі Стратегії та регіональні екологічні цілі принципово узгоджуються, проте не узгоджені в стратегії. Необхідно тісніше пов'язати цілі на наступних етапах планування та/або на рівні заходів

**0** – цілі Стратегії та регіональні екологічні цілі нейтральні по відношенню одні до одних

**-** – цілі Стратегії та регіональні екологічні цілі не узгоджуються, але можуть бути узгоджені. В рамках наступного планування потрібні спеціальні заходи, спрямовані на узгодження цілей стратегії та регіональних екологічних цілей

**--** – цілі Стратегії та регіональні екологічні цілі принципово суперечать одні одним. Необхідні термінові заходи, сформовані на уточнення цієї цілі Стратегії.

**Таблиця 7. Аналіз відповідності цілей Стратегії регіональним екологічним цілям**

Регіональні екологічні цілі	Стратегічні напрями Стратегії розвитку курорту «Хмільник» на період до 2027 року		
	А. Розвиток територіальних туристичних продуктів і їх промоція	Б. Розвиток інфраструктури і комунікацій	В. Розвиток кадрового потенціалу, розширення сфери послуг і підвищення їх якості
1. Удосконалення регіональної екологічної політики	<b>+</b>	<b>+</b>	<b>+</b>
2. Забезпечення гармонізації взаємодії суспільства і природного середовища, підвищення рівня суспільної екологічної свідомості	<b>+</b>	<b>+</b>	<b>+</b>
3. Підвищення рівня екологічної безпеки та пом'якшення наслідків	<b>+</b>	<b>+</b>	<b>+</b>

змін клімату			
--------------	--	--	--

Стратегічний напрям А «Розвиток територіальних туристичних продуктів і їх промоція» спрямований на розвиток туризму та промоцію регіону. Цей напрям передбачає реалізацію оперативної цілі А.1.2, спрямованої на розвиток сільського зеленого туризму та органічного виробництва. Тому він принципово узгоджується з регіональними екологічними цілями 1, 2 і 3. Для більш повного узгодження стратегічного напрямку А з регіональними екологічними цілями 1, 2 і 3 доцільно включити:

- в стратегічну ціль А.1 – оперативні завдання із запровадження системи екологічного менеджменту у сфері управління туристичною діяльністю та проведення екологічного аудиту і паспортизації туристичних об'єктів;
- в оперативну ціль А.2.2 – оперативні завдання зі створення веб-сторінки «Довкілля курорту «Хмільник» на туристичному сайті.

Стратегічний напрям Б «Розвиток інфраструктури і комунікацій» через створення інфраструктури, дружньої до довкілля, має сприяти покращенню екологічної ситуації. Тому він принципово узгоджується з цілями 1, 2 і 3. Для більш повного узгодження стратегічного напрямку Б з регіональними екологічними цілями 1, 2 і 3 доцільно включити:

- в стратегічну ціль Б.2 – оперативну ціль «Модернізація системи поводження з твердими побутовими відходами на території курорту»;
- в оперативну ціль Б.3.3 – оперативне завдання із забезпечення переходу до використання ресурсозберігаючих і екологічних норм і стандартів в усіх новозбудованих та реконструйованих закладах розміщення туристів і рекреантів.

Стратегічний напрям В «Розвиток кадрового потенціалу, розширення сфери послуг і підвищення їх якості» передбачає підвищення якості туристичних послуг та розвиток супутніх галузей. Цей напрям принципово узгоджується з регіональними екологічними цілями 1, 2 і 3. Для більш повного узгодження стратегічного напрямку В з регіональними екологічними цілями 1, 2 і 3 доцільно додати:

- в оперативні цілі В.2.2 і В.2.3. – оперативні завдання з включення в навчальні програми питань розвитку «зеленого» бізнесу та екологічної освіти.



## 5. Оцінка впливу Стратегії на довкілля

### 5.1. Можливі чинники змін антропогенного та природного характеру

Курорт «Хмільник» в Стратегії визначається як «земля цілющих джерел, здоров'я та природно-рекреаційного потенціалу». Тому вже за означенням Стратегія спрямована на покращення екологічної ситуації в регіоні і має бути позитивним чинником змін.

Позитивним чинником змін антропогенного характеру має стати розвиток сільського зеленого туризму (оперативна ціль А.1.2) та виробництва органічних продуктів (оперативна ціль В.3.3).

Основним негативним антропогенним чинником є утворення значних обсягів твердих побутових відходів і недостатньо ефективна система поводження з ТПВ. За умови зростання кількості рекреантів і туристів на території курорту зростатимуть й обсяги ТПВ. Для зменшення ваги цього чинника в Стратегію варто включити оперативну ціль «Модернізація системи поводження з твердими побутовими відходами на території курорту».

Іншим негативним антропогенним чинником є транспортне навантаження. Включення в Стратегію стратегічної цілі Б.1 «Покращення стану дорожньо-транспортної інфраструктури» (особливо оперативної цілі Б.1.1.4 «Вдосконалення інфраструктури для пішоходів і велосипедистів») має сприяти зменшенню транспортного навантаження.

Стратегічний напрям А «Розвиток територіальних туристичних продуктів і їх промоція» спрямований на розвиток туризму. При цьому оперативна ціль А.1.2 передбачає розвиток сільського зеленого туризму, що є позитивним чинником змін. Разом з тим, розвиток туризму та залучення інвестицій до цієї пріоритетної галузі економіки регіону може призвести до зростання антропогенного навантаження на довкілля, якщо реалізація відповідних стратегічних цілей не враховуватиме екологічні вимоги.

Одним із найважливіших чинників змін природного характеру, що можуть вплинути на розвиток міста, є зміна клімату. Стратегія не враховує цей чинник.

На екологічну ситуацію може вплинути демографічний чинник. Тому важливою є стратегічна ціль В.2 «Підготовка кадрів для туризму», спрямована на розвиток людського капіталу.

### 5.2. Ймовірний екологічний вплив Стратегії на складові довкілля

Робоча група з СЕО здійснила експертну оцінку ймовірного впливу Стратегії на складові довкілля відповідно до контрольного переліку, наведеного в табл. 8.

**Таблиця 8. Оцінка ймовірного впливу Стратегії на довкілля відповідно до контрольного переліку**

Чи може реалізація Стратегії спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
<b>Повітря</b>				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?			•	+
2. Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?			•	
3. Погіршення якості атмосферного повітря?			•	+
4. Появу джерел неприємних запахів?			•	
5. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			•	

<b>Водні ресурси</b>				
6. Збільшення обсягів скидів у поверхневій воді?			•	
7. Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?			•	
8. Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			•	
9. Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?			•	
10. Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?			•	
11. Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			•	
12. Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?			•	
13. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?			•	+
14. Зміни напрямку або швидкості потоків підземних вод?			•	
15. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			•	
16. Забруднення підземних водоносних горизонтів?			•	
<b>Відходи</b>				
17. Збільшення кількості утворених твердих побутових відходів?			•	
18. Збільшення кількості утворених чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?			•	
19. Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?			•	
20. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			•	
21. Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			•	
<b>Земельні ресурси</b>				
22. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?			•	
23. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			•	+
24. Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?			•	
25. Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури?			•	
26. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?			•	
27. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями місцевих громад?			•	
<b>Біорізноманіття та рекреаційні зони</b>				
28. Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			•	
29. Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві?			•	
30. Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?			•	
31. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			•	
32. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?			•	+
33. Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			•	+
34. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появу естетично неприйнятних місць, руйнування пам'яток природи тощо)?			•	+
<b>Населення та інфраструктура</b>				
35. Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні			•	

кількості населення будь-якої території?				
36. Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?		•		
37. Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?			•	+
38. Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?			•	
39. Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?			•	
40. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			•	+
<b>Екологічне управління та моніторинг</b>				
41. Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			•	
42. Погіршення екологічного моніторингу?			•	
43. Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			•	
44. Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			•	
<b>Інше</b>				
45. Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?			•	
46. Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			•	
47. Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?			•	
48. Суттєве порушення якості природного середовища?			•	+
49. Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?			•	
50. Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямиий або опосередкований вплив на добробут людей?			•	

На основі експертної оцінки, представленої в табл. 8, можна зробити такі висновки щодо ймовірного впливу Стратегії на довкілля:

**Вплив на атмосферне повітря.** В результаті реалізації Стратегії не передбачається збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та погіршення його стану. Можливе, навіть, покращення якості атмосферного повітря внаслідок оптимізації системи громадського транспорту та розвитку велоінфраструктури.

**Вплив на водні ресурси.** Стратегія не передбачає створення підприємств, діяльність яких призведе до збільшення обсягів скидів забруднених вод у поверхневі води. Тому реалізація Стратегії не має призвести до погіршення стану водних ресурсів. Разом з тим, Стратегія містить оперативну ціль Б.2.2 «Облаштування місць масових заходів і рекреаційних зон (в т. ч. парків, пляжів)», досягнення якої сприятиме поліпшенню екологічного стану річок.

**Відходи.** Територія курорту характеризується достатньо високим рівнем утворення і накопичення обсягів твердих побутових відходів. Разом з тим, Стратегія не передбачає реалізації завдань, які призводитимуть до суттєвого зростання обсягів відходів.

**Вплив на земельні ресурси.** Внаслідок реалізації Стратегії не передбачається змін у топографії або в характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози. Зменшенню вітрової та водної ерозії ґрунтів і покращенню якості земельних ресурсів має сприяти реалізація оперативної цілі В.3.3 «Розвиток виробництва органічних продуктів».

**Вплив на біорізноманіття та рекреаційні зони.** В Стратегії не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на біорізноманіття. Натомість реалізація оперативної цілі Б.3.3.3 «Облаштування (рекреаційних зон) згідно проектів» має

сприяти зростанню кількості та якості наявних рекреаційних можливостей та покращенню естетичних показників зон відпочинку біля річок (озер).

**Вплив на культурну спадщину.** Реалізація Стратегії не має призводити до негативного впливу на наявні об'єкти історико-культурної спадщини. Разом з тим, реалізація оперативної цілі А.1.2 «Культурно-пізнавальний туризм» (в т.ч. гастрономічний, релігійний) має сприяти зростанню соціально-культурного потенціалу курорту «Хмільник» з урахуванням регіональних культурних традицій.

**Вплив на населення та інфраструктуру.** Стратегія не передбачає появу нових ризиків для здоров'я населення регіону. Більше того, реалізація стратегічної цілі А.1 «Розвиток окремих видів туризму та туристичних продуктів» має сприяти покращенню здоров'я населення регіону та гостей. До покращення транспортної системи має призвести реалізація стратегічної цілі Б.1 «Покращення стану дорожньо-транспортної мережі».

**Екологічне управління, моніторинг та інше.** Стратегія не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки. Стратегія передбачає створення системи моніторингу та її реалізацію. Моніторинг базуватиметься на аналізі досягнення запланованих результатів з використанням визначених показників (індикаторів), серед яких є й екологічні індикатори.

Реалізація оперативної цілі А.1.2 «Сільський зелений туризм» (в т.ч. органічне виробництво) має сприяти покращенню якості природного середовища.

**Кумулятивний вплив.** Ймовірність того, що реалізація Стратегії призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

Таким чином, реалізація Стратегії розвитку курорту «Хмільник» не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля. Разом з тим, реалізація багатьох оперативних цілей Стратегії може призвести до покращення екологічної ситуації на території курорту.

## 6. Рекомендації SEO

Цей розділ сформовано на основі пропозицій, наданих членами Робочої групи з проведення Стратегічної екологічної оцінки Стратегії розвитку курорту «Хмільник» на період до 2027 року, та після консультацій з розробниками Стратегії. Розділ відображає пропозиції Робочої групи до переліку цілей Стратегії, спрямовані на зменшення можливого впливу Стратегії на довкілля у майбутньому.

Пропозиції, які були запропоновані Робочою групою з SEO та розглянуті розробниками Стратегії, наведені в табл. 9. Під час проведення аналізу ймовірних негативних наслідків для довкілля від реалізації Стратегії було виявлено оперативні цілі, які потребують уточнення формулювань. Також запропоновано ряд оперативних завдань, реалізація яких може сприяти поліпшенню екологічної ситуації в місті.

**Таблиця 9. Врахування пропозицій Робочої групи з SEO до цілей Стратегії розвитку курорту «Хмільник» до 2027 року**

Оперативна ціль	Пропозиції Робочої групи	Стан врахування
<b>Стратегічний напрям А. Розвиток територіальних туристичних продуктів і їх промоція</b>		
<b>Стратегічна ціль А.1. Розвиток окремих видів туризму та туристичних продуктів</b>		
A.1.1. Лікувально-оздоровчий та рекреаційний туризм	1. Запроваджувати систему екологічного менеджменту в сфері управління туристичною діяльністю	
A.1.2. Сільський зелений туризм (в т. ч. органічне виробництво)	2. Розробляти еколого-туристичні карти території (з нанесенням чітко визначених екологічних маршрутів, відомостями про основні об'єкти, різноманіття флори та фауни)	
A.1.3. Культурно-пізнавальний туризм (в т. ч. гастрономічний, релігійний)	3. Проводити екологічний аудит і паспортизацію туристичних територій та об'єктів з обов'язковим визначенням допустимої рекреаційної місткості та екологічної стійкості ландшафтів	
A.1.4. Активний туризм	4. Дотримуватися нормативних значень допустимої чисельності турпотоків	
<b>Стратегічна ціль А.2. Промоція регіону</b>		
A.2.2. Створення туристичного сайту курорту «Хмільник»	Створити веб-сторінку «Довкілля курорту Хмільник» на туристичному сайті	
A.2.6. Організація та проведення промоційних й інформаційних турів	Здійснювати всебічну інформаційну підтримку ідеї збалансованого розвитку серед усіх заінтересованих сторін (туристів, виробників послуг, органів влади, громадських організацій, природоохоронних структур)	
<b>Стратегічний напрям Б. Розвиток інфраструктури та комунікацій</b>		
<b>Стратегічна ціль Б.1. Покращення стану дорожньо-транспортної інфраструктури</b>		
Б.1.4. Вдосконалення інфраструктури для пішоходів і велосипедистів	Реалізовувати проекти з розвитку інфраструктури на основі повного врахування природоохоронних вимог	
<b>Стратегічна ціль Б.2. Розвиток технічної інфраструктури та благоустрій території</b>		
Б.2. Комунальна інфраструктура та благоустрій території	<b>Додати оперативну ціль</b> «Модернізація системи поводження з твердими побутовими відходами на території курорту»	
	Забезпечити проведення суворого контролю з боку природоохоронних органів за санітарним станом забудованих територій та забезпечувати їх своєчасне прибирання й очищення від сміття	
<b>Стратегічна ціль Б.3. Формування туристичної інфраструктури</b>		
Б.3.3. Розвиток нових туристичних об'єктів,	Забезпечити перехід до використання ресурсозберігаючих і екологічних норм і	



атракцій, місць відпочинку	стандартів у всіх новозбудованих та реконструйованих закладах розміщення туристів і рекреантів	
	Виділити водоохоронні зони та прибережні захисні смуги	
<b>Стратегічний напрям розвитку В. Розвиток кадрового потенціалу, розширення сфери послуг і підвищення їх якості</b>		
<b>Стратегічна ціль В.1. Підвищення якості надання послуг туристичної сфери</b>		
В.1.1. Впровадження стандартів у сфері послуг і туризму	Підвищувати рівень екологічної культури представників місцевої влади і туристичного бізнесу	
<b>Стратегічна ціль В.2. Підготовка кадрів для туризму</b>		
В.2.2. Запровадження навчальних програм для малого та середнього бізнесу в туризмі	Включити в навчальні програми питання розвитку «зеленого» бізнесу	
В.2.3. Створення місцевої системи підвищення кваліфікації працівників туристичної сфери	Включити в програми підготовки працівників туристичної сфери і екскурсоводів питання екологічної освіти	
<b>Стратегічна ціль В.3. Розвиток супутніх галузей та сфер</b>		
В.3.1. Підготовка інвестиційних пропозицій зі створення та модернізації туристичних об'єктів	1. Розробити критерії екологічної безпечності проектів та запобігання можливим негативним наслідкам для довкілля від реалізації проектів 2. Застосовувати екологічні критерії під час підготовки та відбору інвестиційних пропозицій щодо розвитку окремих видів туризму	

Під час розроблення Стратегії була налагоджена тісна співпраця між Робочою групою з проведення Стратегічної екологічної оцінки та розробниками Стратегії, що дало можливість своєчасно передавати пропозиції, напрацьовані Робочою групою з СЕО, на розгляд розробників Стратегії та враховувати їх або аргументовано відхилити.

## 7. Організація моніторингу фактичного впливу Стратегії на довкілля

СЕО не завершується прийняттям рішення про затвердження Стратегії. Значущі наслідки для довкілля, в тому числі для здоров'я населення, повинні відслідковуватися під час реалізації Стратегії, зокрема, з метою виявлення непередбачених несприятливих наслідків і вжиття заходів щодо їх усунення.

Результати моніторингу мають бути доступними для органів влади та громадськості. Протокол про СЕО встановлює необхідність здійснення моніторингу значного впливу на довкілля, у тому числі здоров'я населення, від реалізації затвердженого плану або програми (ст. 12). Результати моніторингу мають бути доведені до відома природоохоронних органів і органів охорони здоров'я, а також громадськості.

Моніторинг може бути використаний для:

- порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дозволяє отримати інформацію про реалізацію плану або програми;
- отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО);
- перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади;
- перевірки того, що план або програма виконується відповідно до затвердженого документу, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків.

Організація моніторингу вимагає визначення того, хто повинен здійснювати моніторинг, хто повинен забезпечувати доступ до результатів, що має бути предметом моніторингу, яка інформація повинна оприлюднюватися (безпосередні дані вимірювань або результати їх аналізу), де слід здійснювати моніторинг, з якою періодичністю і протягом якого часу, коли слід оприлюднити результати, які методи моніторингу та поширення інформації слід використовувати.

Для організації моніторингу можуть бути використані існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони мають бути спеціально удосконалені для цілей СЕО.

Для організації моніторингу у Стратегії пропонується створити Комітет з управління впровадженням, до складу якого мають входити представники органів місцевого самоврядування, бізнес асоціацій та приватного сектору та бізнесу. Питання впровадження проектів і заходів Стратегії мають належати виключно до компетенції Комітету з управління впровадженням.

Стратегія також передбачає інші можливі форми органу з моніторингу впровадження Стратегії: Моніторинговий комітет; Тимчасова комісія міської ради; виконання повноважень з моніторингу постійною комісією міської ради з питань бюджету та фінансів; створення окремого управління (відділу) міської ради; Агенція (Корпорація) економічного розвитку – може створюватись у формі громадської організації або комунальної установи (підприємства).

Комітет з управління впровадженням зустрічатиметься щопівроку для оцінки виконання завдань кожної з операційних цілей, передбачених стратегічним планом.

Стратегія є документом, який може корегуватися в залежності від зміни обставин. Члени Комітету з управління впровадженням, а також усі мешканці, причетні до роботи над Стратегією, повинні відстежувати, щоб стратегічні й оперативні цілі, завдання залишалися актуальними й реалізовувалися. Комітет з управління впровадженням збирається щоквартально для оцінки досягнутих результатів та коригування запропонованих змін до Стратегії. Проекти рішень щодо змін до Стратегії розвитку курорту «Хмільник» виносяться на розгляд міської ради та затверджуються нею.

Моніторинг базується на розгляді обмеженого числа відібраних показників (індикаторів) за кожним зі стратегічних напрямів та аналізі досягнення запланованих результатів.

Система запропонованих в Стратегії індикаторів моніторингу виконання Стратегії включає такі екологічні індикатори:

- покращення стану довкілля;
- % очищених стоків;
- % об'єктів з питною водою;
- % відходів, які використовуються як вторсировина.

Кількість екологічних індикаторів можна розширити шляхом використання таких індикаторів, для яких є моніторингові дані (див. табл. 10).

**Таблиця 10. Екологічні індикатори для моніторингу виконання Стратегії**

№	Індикатор
<b>Забруднення повітря</b>	
1.	Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних і пересувних джерел
2.	Викиди найпоширеніших забруднюючих речовин (оксид вуглецю, пил, діоксиди азоту та сірки) в атмосферне повітря
3.	Індекс забруднення атмосфери
<b>Водні ресурси</b>	
4.	Обсяги забору та використання свіжої води
5.	Обсяги скидання зворотних вод у водні об'єкти
6.	Якість води у річках субрегіону
<b>Біорізноманіття</b>	
7.	Рівень озеленення території міста
8.	Рівень лісистості території курорту
9.	Кількість природоохоронних територій
<b>Відходи</b>	
10.	Обсяги утворення ТПВ на території курорту
11.	Обсяги утилізованих ТПВ
12.	Обсяги накопичених відходів
13.	Кількість стихійних сміттєзвалищ

## 8. Висновки

1. Стратегія розвитку курорту «Хмільник» на період до 2027 року базується на принципі збалансованого (сталого) розвитку, оскільки стратегічні цілі розвитку регіону, визначені в Стратегії, охоплюють економічну, соціальну та екологічну складові розвитку.
2. Аналіз трендів стану довкілля в місті виявив тенденції зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Проблемою, яка потребує системного підходу до її розв'язання, є розміщення та захоронення твердих побутових відходів (ТПВ), в т. ч. переповнене міське сміттєзвалище (полігон ТПВ). На території курорту «Хмільник» розташовано 10 територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
3. Стратегія в цілому спрямована на зменшення антропогенного впливу на довкілля. Цілі Стратегії узгоджуються з регіональними екологічними цілями, визначеними в «Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року».
4. Основними антропогенними чинниками змін в місті є транспортне навантаження та недостатньо ефективна система поводження з твердими побутовими відходами, що призводить до забруднення довкілля.
5. Реалізація Стратегії розвитку курорту «Хмільник» не повинна призвести до появи нових негативних наслідків для довкілля, якщо під час її реалізації будуть належним чином враховані природоохоронні вимоги. Реалізація багатьох оперативних цілей Стратегії може призвести до покращення екологічної ситуації в регіоні.
6. Ймовірність того, що реалізація Стратегії призведе до таких можливих негативних впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.
7. Моніторинг ефективності впровадження Стратегії за допомогою екологічних індикаторів є важливою формою контролю того, який фактичний вплив на довкілля матиме Стратегія, та необхідною передумовою забезпечення збалансованості розвитку міста. Необхідно передбачити регулярність збору моніторингових даних за визначеними екологічними індикаторами та їх постійний аналіз для належного врахування екологічної складової в процесі прийняття рішень щодо планування розвитку у майбутньому.

З огляду на зазначене можна стверджувати, що в цілому розроблення Стратегії розвитку курорту «Хмільник» на період до 2027 року було проведено з урахуванням ймовірних впливів на довкілля та з прагненням їх мінімізації. Реалізація Стратегії за умови дотримання екологічних вимог має сприяти зменшенню антропогенного навантаження на довкілля. Поєднання зусиль, спрямованих на розвиток туризму, в тому числі сільського зеленого, із зусиллями, спрямованими на розвиток дружньої до довкілля інфраструктури, забезпечуватиме розвиток курорту «Хмільник» як регіону зі значним природно-рекреаційним потенціалом.

## Додаток 1. Список учасників Робочої групи зі стратегічної екологічної оцінки Стратегії

№ з/п	ПІБ	Посада
1.	Редчик Сергій Борисович	Міський голова
2.	Бабій Олег Ігорович	Громадська організація «Хмільницька курортна рада», Головний лікар обласної фізіотерапевтичної лікарні
3.	Голубенко Сергій Іванович	Уланівський сільський голова
4.	Дем'янюк Павло Ілліч	Начальник відділу у справах сім'ї та молоді міської ради
5.	Дорох Віталій Володимирович	Голова Хмільницької районної ГО «Право»
6.	Драч Олена Миколаївна	Начальник відділу розвитку підприємництва, туризму та сфери послуг
7.	Завійська Мар'яна	Фонд ім. Гайнріха Бьолля
8.	Кулак Тетяна Олександрівна	Голова постійної комісії міської ради з питань охорони здоров'я, екології та курортного розвитку міської ради, еколог
9.	Марушевський Геннадій Борисович	Консультант проекту ПРОМІС з питань охорони довкілля
10.	Мельничук Володимир	ГО «Громадянська варта»
11.	Носальський Тарас Юрійович	Центр аналізу місцевої політики
12.	Підвальнюк Юрій Григорович	Начальник управління економічного розвитку та євроінтеграції міської ради
13.	Реп'ях Анатолій Григорович	Санаторій «Поділля», головний лікар
14.	Сташко Андрій Володимирович	Заступник міського голови
15.	Сташок Ігор Георгійович	Начальник управління житлово-комунального господарства та комунальної власності міської ради
16.	Черній Олена Володимирівна	Центр аналізу місцевої політики
17.	Шеремета Володимир Миколайович	Хмільницька районна громадська організація «ПРАВО»
18.	Шмаль Сергій	Голова громадської організації «Об'єднані ініціативи Арт Лайф», керівник туристично-інформаційного центру

Секретар міської ради

П.В.Крепкий